

David Grann

Els assassins de la lluna

Petroli, diners, homicidis
i la creació de l'FBI

Traducció d'Àlex Guàrdia Berdiell

arallibres

Amb el suport del Departament de Cultura.

Títol original: Killers of the flower moon

Primera edició: gener del 2024

© Dels textos: David Grann, 2017
Publicat per acord amb Susanna Lea Associates.

© D'aquesta edició:
Ara Llibres
Carrer del Perú, 186
08020 - Barcelona
www.arallibres.cat

Direcció editorial: Joan Carles Girbés
Edició: Gerard Espelt
Edició de taula i producció: Mònica N. Irún
Disseny de coberta: Josep Dols
Correcció: Gemma Garrigosa, Lurdes Serramià
Maquetació: M.I. Maquetación, S. L.
Impressió: Romanyà Valls

ISBN: 978-84-1173-042-6
Dipòsit legal: B 1421-2024

Tots els drets reservats als titulars del *copyright*.

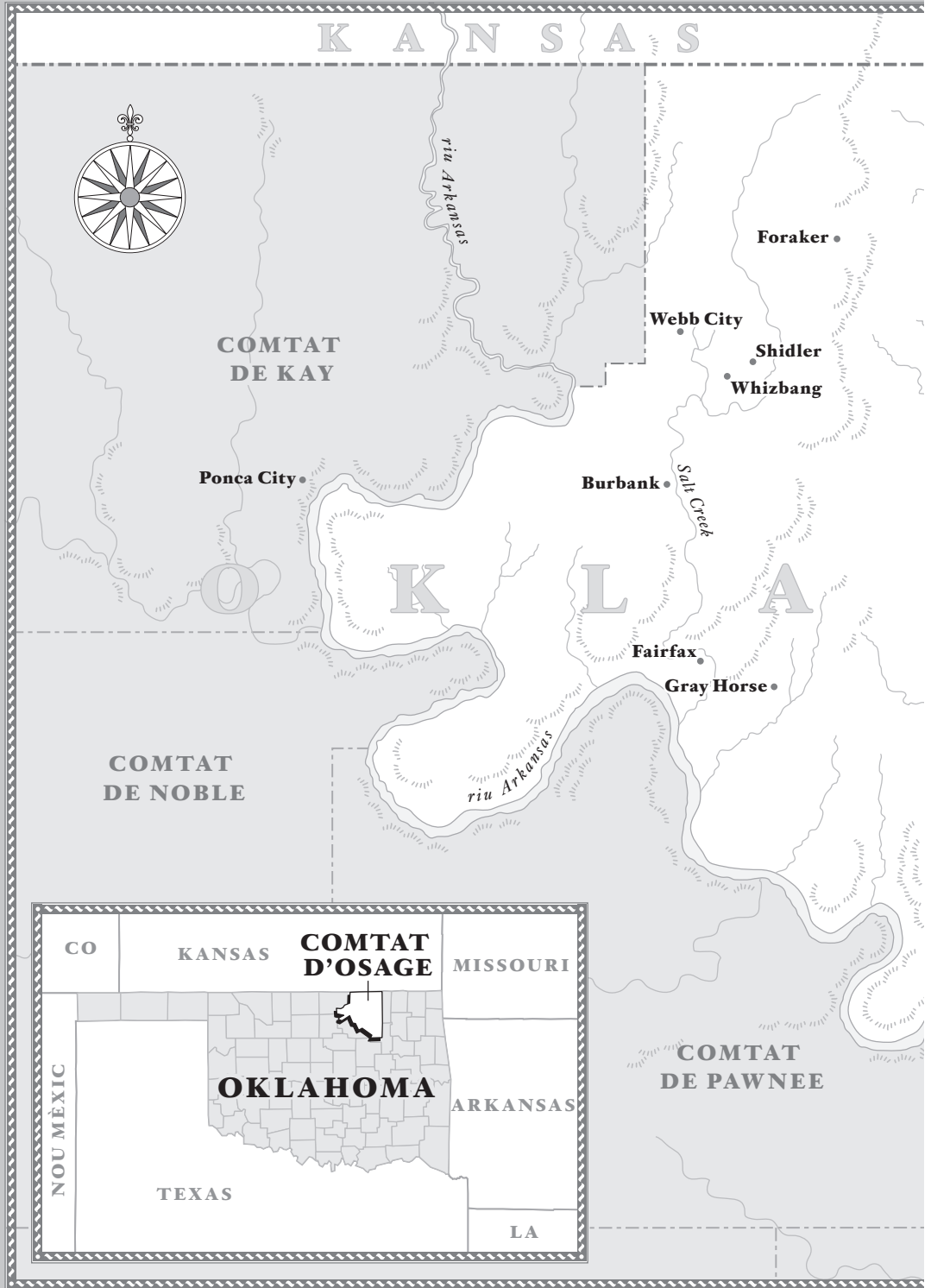

A la meva mare i el meu pare

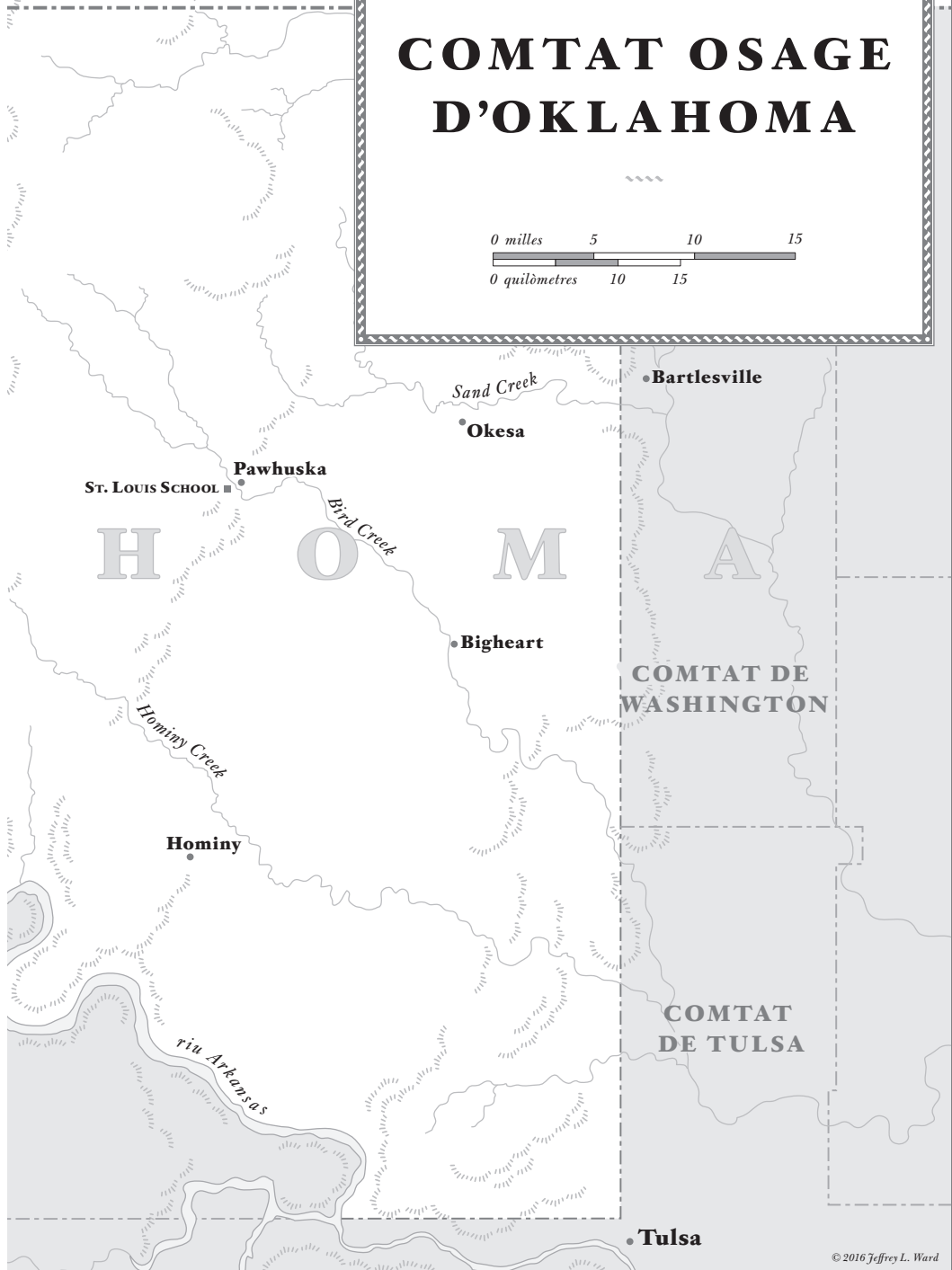
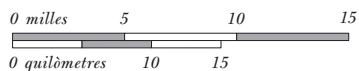
Taula

CRÒNICA I: LA DONA MARCADA	15
1. La desaparició	17
2. Una obra de Déu o de l'home?	31
3. El rei dels turons osages	39
4. La reserva subterrània	53
5. Els deixebles del dimoni	73
6. L'Om del Milió de Dòlars	89
7. Aquest daixonses de foscor	103
CRÒNICA II: L'HOME DELS INDICIS	125
8. El Departament de Moral Laxa	127
9. Els vaquers infiltrats	139
10. Descartat l'impossible	145
11. El tercer home	153
12. Un laberint de miralls	161
13. El fill d'un botxí	165
14. Les últimes paraules	181
15. El rostre ocult	187
16. Tot per la millora de l'agència	195
17. L'àgil pistolero, el manyà i l'alquimista	203
18. La maniobra	211
19. Un traïdor a la seva sang	229
20. Que Déu us empari!	249
21. L'Estufa	263

CRÒNICA III: EL PERIODISTA	279
22. Els erms	281
23. Un cas obert.	297
24. Entre dos mons	307
25. El manuscrit perdut	317
26. La sang clama des de la terra	323
Agraïments	337
Avís sobre les fonts	343
Fonts d'arxius i fonts inèdites	345
Notes	347
Bibliografia escollida	369
Crèdits de les imatges	381

COMTAT OSAGE D'OKLAHOMA

© 2016 Jeffrey L. Ward

CRÒNICA I:

La dona marcada

Cap maldat havia pogut espatllar la nit propícia, perquè ella havia estat atenta; no s'havia sentit cap veu maligna; cap xot havia trencat el silenci amb el seu esgarip. Ho sabia perquè havia prestat orella tota la nit.

—John Joseph Mathews, *Sundown*

Capítol 1

La desaparició

A l'abril, milions de floretes envaeixen els turons de roures vermells i les immenses praderies del territori osage d'Oklahoma.¹ Hi ha violes silvestres, belleses de primavera de Virgínia i bla-uets de Houston. Segons l'escriptor osage John Joseph Matthews, la galàxia de pètals fa que sembli que els «déus han llençat confeti».² Al maig, els coiots udolen sota una lluna gegant i inquietant, i les plantes més altes, com ara les tradescànties i les rudbèckies de dos colors, comencen a enfilar-se per sobre de les flors més petites i a robar-los la llum i l'aigua. El peduncle de les flors més petites es trenca i els pètals marxen voleiant fins a acabar enterrats. Per això, els osages diuen que maig és l'època en què la lluna assassina les flors.

El 24 de maig del 1921, la Mollie Burkhart, de l'assentament osage Gray Horse, a Oklahoma, va tenir por que no li hagués passat res de dolent a una de les seves tres germanes, l'Anna Brown.³ L'Anna tenia trenta-quatre anys i li treia menys d'un any a la Mollie. Havia desaparegut feia tres dies. No era pas la primera «ravata», com en deien despectivament a la família: sovint se n'anava a ballar i beure amb amics fins que sortia el sol. Però aquest cop havia passat una nit, després n'havia passat una altra i l'Anna encara no havia fet acte de presència com sempre feia, amb la cabellera negra lleugerament esbullada i els ulls foscos brillant com el vidre. Quan arribava, l'Anna es treia les sabates sense acotxar-se, d'esma, però la Mollie tro-

bava a faltar el so reconfortant dels seus passos lents per la casa. Regnava un silenci tan eixordador com el de les planures.

La Mollie ja havia perdut la seva germana Minnie feia gairebé tres anys. Havia mort en un batre d'ulls, i tot i que els metges ho havien atribuït a una «peculiar feblesa patològica»,⁴ la Mollie tenia els seus dubtes: la Minnie havia mort amb només vint-i-set anys després d'haver tingut sempre una salut de ferro.

Igual que sons pares, la Mollie i les seves germanes estaven inscrites al cens osage, o sigui que eren membres registrades de la tribu. A començaments de la dècada de 1870, els osages havien hagut d'abandonar les seves terres a Kansas per instal·lar-se en una reserva rocosa i mig estèril del nord-est d'Oklahoma. Unes dècades més tard, però, van descobrir que el territori amagava uns dels dipòsits petrolífers més grans dels Estats Units. Per extreure el cru, els prospectors havien de pagar als osages arrendaments i drets d'exploració. A principis del segle xx, tota la gent que figurava al cens de la tribu va començar a percebre un xec trimestral. A l'inici, la quantitat només era d'uns quants dòlars, però amb el temps, a mesura que es va anar bombant més petroli, els dividends van créixer fins a arribar als centenars de dòlars, i finalment als milers. Els pagaments van augmentar any rere any com els rierols de les praderies, que s'unien per formar l'ample i llimós Cimarron, fins que els osages van acabar recaptant milions i milions de dòlars. (Només l'any 1923, la tribu va obtenir més de 30 milions de dòlars, l'equivalent de 400 milions de dòlars actuals.) L'osage era considerat el poble amb més riquesa *per capita* del món. Com va exclamar el setmanal novaiorquè *Outlook*: «Qui ho havia de dir! En lloc de morir-se de fam, els indis [...] reben uns ingressos fixos que fan morir d'enveja els banquers».⁵

El públic nord-americà se'n feia creus, de la prosperitat de la tribu, perquè contradeïa la imatge dels amerindis i del seu terrible primer contacte amb els blancs: el pecat original amb

què havia nascut el país. Els periodistes oferien als lectors suculents notícies sobre la «plutocràcia osage»⁶ i els «milionaris rojos»,⁷ sobre les seves mansions de maons i terracota, les aranyes de sostre, els anells de diamants, els abrics de pell i els cotxes amb xofer. Un escriptor va quedar bocabadat en veure que les noies osages anaven als millors internats i vestien roba francesa i elegant, com si «*une très jolie demoiselle* de les avingudes parisenses hagués acabat de cop i volta en aquell petit poblat de la reserva».⁸

Els reporters també es feien ressò de qualsevol indici dels costums tradicionals osages, perquè els servia per suscitar la imatge de l'indi «salvatge» en la ment dels lectors. «Un cercle d'automòbils cars aplegats al voltant d'una foguera a cel obert, on els propietaris colrats i vestits amb robes llampants rosteixen carn a l'estil primitiu»,⁹ va publicar un article. Un altre text va informar d'un grup d'osages que havia arribat a una cerimònia de ball en avió privat, una escena que «supera la ficció i l'habilitat de l'escriptor per descriure-la».¹⁰ Resumint l'actitud de la gent envers els osages, *The Washington Star* va assenyalar: «Aquell lament que diu: “Mireu el pobret indi”, s'hauria de revisar i canviar pel que fa: “Mireu el ric pèl-roig”».¹¹

Gray Horse era un dels llogarets més antics de la reserva. Aquelles poblacions aïllades —incloent-hi Fairfax, un poble veí més gran de gairebé mil cinc-cents persones, i Pawhuska, la capital dels osages, amb més de sis mil habitants— semblaven una visió febril. Pels seus carrers pul·lulaven vaquers, cercadors de fortuna, contrabandistes, endevins, remeiers, bandits, algutzirs, financers de Nova York i magnats del petroli. Els cotxes circulaven a tot drap per camins eqüestres pavimentats i l'olor del combustible ofegava el de la praderia. Centenars de corbs ho observaven tot des dels cables telefònics. Hi havia restaurants (anunciats com a cafeteries), òperes i camps de polo.

Tot i que la Mollie no tenia la butxaca tan foradada com alguns dels seus veïns, sí que s'havia fet construir una casa de fusta ben bonica i laberíntica a Gray Horse, a prop de la vella cabanya de la família feta de pals mal lligats, estores i escorça. Tenia uns quants cotxes, i també criats: els escuracassoles dels indis, com en deien molts colons de manera despectiva. Els treballadors migrants solien ser negres o mexicans, i a principis dels anys vint, un visitant de la reserva va explicar amb disgust que «fins i tot els blancs»¹² s'encarregaven de «totes les tasques domèstiques que cap osage no es dignaria a fer».

* * *

La Mollie va ser una de les últimes persones que va veure l'Anna abans de la desaparició. Aquell dia, el 21 de maig, la Mollie s'havia llevat a trenc d'alba, un hàbit heretat de quan el seu pare s'aixecava cada matí per pregar al sol. Estava acostumada al cor de pradenques, territs i galls de les praderies, que ara quedava emmudit pel brogit de les barrines percutint la terra. La Mollie no era com moltes de les seves amigues que rebutjaven la roba osage, sinó que es lligava sempre una flassada tradicional a les espatlles. Tampoc no es tallava els cabells a l'estil *flapper*, sinó que

es pentinava enrere la cabellera negra i revelava el seu rostre sorprenent, amb els pòmuls alts i els ulls castanys.

Ernest Burkhart

El seu marit, l'Ernest Burkhart, es va llevar amb ella. Era un home blanc de vint-i-vuit anys, amb una bellesa normativa d'extra de pel·lícula de Hollywood: cabells marrons i curts, ulls d'un blau grisós i mandíbula quadrada. L'única cosa que grinyolava era el nas; semblava que s'hagués endut un parell de mastegots en una batussa de bar.

Mollie Burkhart

Criat a Texas com a fill d'un pobre agricultor de cotó, l'Ernest havia caigut encisat per les rondalles del territori osage, aquell vestigi del Vell Oest americà per on es deia que encara rondaven els vaquers i els indis. El 1912, amb dinou anys, va fer la bossa i es va endinsar en Territori Indi igual que en Huck Finn; se'n va anar a Fairfax a viure amb el seu oncle, un ramader i capità manaies anomenat William K. Hale. En Hale es va convertir en el substitut del seu pare: «Ell no demanava res; ell ordenava»,¹³ va dir un dia el nebot sobre el seu tiet. Encara que l'Ernest es dedicava principalment a fer encàrrecs per al seu oncle, de vegades feia de taxista. I així és com va conèixer la Mollie, duent-la d'un costat a l'altre del poble.

L'Ernest tenia la dèria d'aixecar el colze i jugar al pòquer amb homes de mala reputació, però sota la duresa que irradiava hi havia una tendresa i una certa inseguretat que van fer que la Mollie se n' enamorés. La Mollie era parlant nativa d'osage i havia après una mica d'anglès a l'escola; així i tot, l'Ernest va estudiar la seva llengua fins que va ser capaç de conversar-hi. Ella era diabètica i ell la cuidava quan li feien mal les articulacions i la panxa li cremava de gana. Quan va sentir que un altre home tenia sentiments per ella, va mussitar que no podia viure sense ella.

Casar-se no va ser pas bufar i fer ampolles. Els amics de l'Ernest eren uns grollers i se'n reien perquè era el «calçasses d'una pèl-roja». I encara que les tres germanes de la Mollie s'havien casat amb homes blancs, ella se sentia forçada a concertar un matrimoni osage, tal com havien fet els seus pares. Però la família de la Mollie practicava una mescla de creences osages i catòliques, i ella no entenia per què Déu li havia de permetre trobar l'amor si l'hi havia d'acabar prenent. Així doncs, el 1917 ella i l'Ernest van intercanviar les aliances i van prometre's amor etern.

El 1921 ja tenien una filla de dos anys, l'Elizabeth, i un fill de vuit mesos, en James, a qui anomenaven Vaquer. La Mollie també cuidava de la seva mare, la Lizzie, que començava a ser gran i s'havia mudat a la casa després de la mort del pare. Arran de la diabetis, la Lizzie havia arribat a tenir por que la Mollie morís jove i havia suplicat als altres infants que s'ocupessin d'ella. Al final, la Mollie va ser qui va vetllar per tothom.

* * *

El 21 de maig havia de ser un dia feliç per a la Mollie. Li agradava convidar gent a casa i aquell dia pensava celebrar un petit dinar. Un cop vestida, va donar menjar a les criatures. En Vaquer solia patir unes otàlgies terribles i ella li bufava dins l'orella fins que el petit deixava de plorar. La Mollie era molt remirada amb l'ordre domèstic i repartia instruccions als criats a tort i a dret. La casa era un batibull i tothom anava d'una banda a l'altra excepte la Lizzie, que havia caigut malalta i s'havia quedat al llit. La Mollie va demanar a l'Ernest que truqués a l'Anna per veure si, per una vegada, podia anar-hi i donar un cop de mà amb la Lizzie. La mare tenia una debilitat especial per la tarambana de l'Anna, la seva filla gran, i encara que fos la Mollie qui la cuidés, la nineta dels seus ulls era l'Anna.

Quan l'Ernest va dir a la seva cunyada que la Lizzie la necessitava, ella va prometre-li que agafaria un taxi immediatament i va arribar poc després, vestida amb unes sabates vermelles brillants, una faldilla i una flassada indígena que hi feia joc. A la mà, hi duia una bossa de pell de cocodril. Abans d'entrar es va pentinar ràpidament els cabells desendreçats i es va empolverar la cara. Així i tot, la Mollie es va adonar que caminava de través i s'embarbussava. Havia begut.

La Mollie no va poder amagar el seu disgust. Alguns convidats ja hi eren. Entre ells hi havia dos germans de l'Ernest, en Bryan i l'Horace Burkhart, que havien arribat al comtat atrets

per l'or negre i sovint ajudaven en Hale al ranxo.¹⁴ També hi era una de les ties de l'Ernest amb opinions racistes sobre els indis. L'última cosa que necessitava la Mollie era que l'Anna empipés la vella xaruga.

L'Anna es va treure les sabates d'una revolada i va començar a fer el numeret. Va treure's una petaca de la bossa i, en destapar-la, va sortir-ne una olor punyent de whisky. Va dir que s'havia d'acabar l'ampolla abans que l'atrapessin les autoritats —feia un any que s'havia instaurat la llei seca— i va oferir als hostes un glop del que deia que era el millor aiguardent il·legal.

La Mollie sabia que darrerament l'Anna havia tingut molts problemes. Acabava de divorciar-se del seu marit, un colon anomenat Oda Brown, propietari d'un estable on cuidava cavalls dels seus clients. Des d'aleshores, l'Anna havia passat cada vegada més temps en els populars i anàrquics pobles de la re-

La Mollie (a la dreta) amb la seva germana Anna i la seva mare, la Lizzie.

serva, que havien nascut per acollir i entretenir els treballadors de les perforadores; pobles com ara Whizbang, on es deia que la gent pixava («whiz») tot el dia i follava («bang») tota la nit. Segons un representant públic del país: «Aquí es concentren totes les forces de la dissipació: el joc, l'alcohol, l'adulteri, la falsedat, el robatori i l'assassinat».¹⁵ L'Anna havia quedat embadalida amb els salons de carrerons foscos: establiments que semblaven decents per fora, però que

amagaven antres plens d'ampolles brillants d'alcohol il·legal. Segons va confessar una persona del servei de l'Anna a les autoritats, la seva mestressa bevia molt de whisky i mantenia «relacions censurables amb homes blancs».¹⁶

A casa de la Mollie, l'Anna va començar a flirtejar amb el germà petit de l'Ernest, en Bryan, amb qui havia sortit alguna vegada. Era més críptic que l'Ernest i tenia uns ulls groguencs inescrutables i uns cabells poc espessos i pentinats cap enrere. Un policia que el coneixia el va descriure com un pelacanyes. Durant el dinar, en Bryan va preguntar a una de les criades si volia sortir a ballar amb ell aquella nit i l'Anna va dir que, si coquetejava amb una altra dona, el mataria.

Mentrestant, la tia de l'Ernest rondinava en veu baixa, però prou alta perquè tothom la sentís, i relatava com n'estava, de trista, perquè un nebot seu s'hagués casat amb una pèl-roja. Per a la Mollie era fàcil respondre-li amb subtileza, atès que una de les criades que atenia la tia era blanca: un indicatiu clar de l'ordre social del poble.

L'Anna no parava d'aixecar polseguera. Va discutir amb els convidats, amb sa mare i amb la Mollie. Un membre del servei va dir a les autoritats que bevia i buscava brega. Jo no entenia el que deia, però discutien. L'Anna els va treure de polleguera i jo vaig tenir por.¹⁷

Al vespre, la Mollie pensava quedar-se cuidant de la mare mentre l'Ernest s'enduia els convidats a Fairfax, a vuit quilòmetres en direcció nord-oest. Allà s'havien de reunir amb en Hale per veure el musical *Bringing Up Father*, sobre un pobre immigrant irlandès que guanyava un milió de dòlars a la loteria i trobava dificultats per entrar en l'alta societat. En Bryan es va posar un barret de vaquer tan gros que amb prou feines se li veien els ulls i es va oferir a acompanyar l'Anna a casa.

Abans que marxessin, però, la Mollie va rentar la roba de l'Anna, li va donar una mica de menjar i va esperar que estigués

prou sòbria. Volia veure durant un instant la seva autèntica germana, brillant i adorable. Almenys van poder compartir un breu moment de calma i reconciliació. Al final, l'Anna es va acomiadar i el seu somriure va deixar a la vista l'empastament d'or.

* * *

Cada nit, la Mollie s'anava posant més nerviosa. En Bryan va assegurar que havia dut l'Anna directament a casa i que l'havia deixada allà abans d'anar-se'n cap a l'espectacle. Quan ja havien passat tres nits, la Mollie va fer gala de la seva tranquil·la resolució i va moure fils. Va enviar l'Ernest a ca l'Anna. Ell va provar el pom de la porta d'entrada, però estava tancada amb clau. Des de la finestra, les habitacions semblaven abandonades i a les fosques.

L'Ernest es va quedar allà palplantat, acalorat. Uns dies abans havia caigut un xàfec que havia escombrat la pols i la calor, però des d'aleshores els raigs de sol queien sense compassió sobre els roures vermells. En aquella època de l'any, la calor desdibuixava les praderies i assecava l'herba alta, que cruixia sota els peus. A la llunyania, més enllà de la llum resplendent, s'alçaven els esquelets de les torres de perforació.

La cap de servei de l'Anna, que vivia a la casa del costat, va sortir i l'Ernest li va preguntar si sabia on era la seva patrona.¹⁸

La criada va dir que, abans que caigués el ruixat, havia entrat a casa de l'Anna per tancar les finestres: «Si no, vaig pensar que l'aigua entraria».¹⁹ Però la porta estava tancada i no hi havia cap rastre de la dona. Havia desaparegut.

La notícia de la seva absència es va estendre com la pólvora pels poblats, saltant de veranda en veranda i de botiga en botiga. El neguit era encara més gran perquè es comentava que un altre osage, en Charles Whitehorn, havia desaparegut una setmana abans que l'Anna.²⁰ En Whitehorn era un home genial i astut de trenta anys,²¹ casat amb una dona meitat blanca, mei-

tat xeiene. Segons un diari local, era «famós tant entre els blancs com entre els membres de la seva pròpia tribu».²² El 14 de maig havia sortit de casa, al sud-oest de la reserva per anar-se'n a Pawhuska, i no va tornar mai.

Això no volia dir que la Mollie hagués de cedir al pànic. Potser l'Anna s'havia escapolit un cop en Bryan l'havia deixada a casa i se n'havia anat a Oklahoma City o a l'altra banda de la frontera, a la incandescent Kansas City. Potser estava ballant en un dels clubs de jazz que tant li agradaven, aliena al caos que havia provocat la seva desaparició. I fins i tot si s'havia ficat en algun embolic, sabia defensar-se: sovint duia una petita pistola a la bossa de pell de cocodril. L'Ernest va voler foragitar els mals pensaments i va assegurar a la Mollie que aviat tornaria a casa.

* * *

Quan feia una setmana de la desaparició, un treballador de les petrolieres era en un turó a un quilòmetre i mig del centre de Pawhuska, en direcció nord, quan va veure una cosa que sobresortia d'uns arbustos a prop de la base d'una torre. S'hi va apropar i va veure que era un cos en descomposició. Entre els ulls hi havia dos forats de bala. Li havien disparat a boca de canó.

Al vessant del turó hi feia calor i humitat, i el soroll era considerable. Els trepants perforaven el sediment de pedra calcària i feien tremolar el sòl, i les torres no paraven de brandar endavant i enrere els seus braços en forma de grapa. La gent es va congreguar al voltant del cos, però estava en un estat de descomposició tan avançat que era impossible d'identificar. En una butxaca hi havia una carta. Algú la va agafar, la va desarregar i la va llegir. Era una carta dirigida a en Charles Whitehorn, i així van saber que era ell.

Gairebé simultàniament, un home estava caçant esquiroles a Three Mile Creek, a prop de Fairfax, amb el seu fill jove i un

amic. Mentre els dos homes bevien d'un rierol, l'adolescent va veure un esquirol i va prémer el gallet. Hi va haver una explosió de calor i de llum i el noi va veure com l'animaló rebia l'impacte i queia pel barranc. Hi va anar al darrere, baixant per una rampa pronunciada i boscosa fins a arribar al fons, on l'aire era més dens i se sentia el xipolleig de l'aigua. Va trobar l'esquirol i el va recollir. I aleshores va cridar: «Ai, papa!». ²³ Quan el seu pare hi va arribar, el noi s'havia enfilat a una roca i feia gestos cap a la riba molsosa del rierol: «Una persona morta».

Hi havia un cos inflat i mig descompost del que semblava una dona ameríndia: estava d'esquena, amb els cabells enfonsats al fang i els ulls buits mirant el cel. Els cucs n'estaven devorant el cadàver.

Els homes i el noi van marxar corrents del barranc i van cavalcar amb el carro per la praderia a tota velocitat, aixecant un rastre de pols. En arribar al carrer major de Fairfax, no van trobar cap agent, o sigui que van parar davant la Big Hill Trading Company, una botiga de queviures que també tenia un servei de pompes fúnebres. Van explicar a l'amo, l'Scott Mathis, el que havia passat i ell va avisar l'enterrador, que va dirigir-se cap al riu amb uns quants homes. En arribar, van fer rodolar el cos per pujar-lo al carro i, amb una corda, el van estirar fins a dalt de tot del barranc. Després el van posar dins d'una caixa de fusta a l'ombra d'un roure vermell. Quan l'enterrador va espolsar sal i gel, el cadàver tumefacte va començar a encongir-se com si estigués alliberant el darrer alè de vida. L'enterrador va intentar determinar si la dona era l'Anna Brown, perquè ell la coneixia. Més tard, va assenyalar: «El cos estava descompost i tan inflat que semblava a punt d'esclatar. Feia molta pudor». ²⁴ I va afegir: «Estava fosc com un negrot». ²⁵

Ni ell ni cap dels homes el van poder identificar. Però en Mathis, que duia els comptes de l'Anna, es va posar en contacte amb la Mollie i ella va encaçalar una processó cap al rierol

formada per l'Ernest, en Bryan, la Rita (germana de la Mollie) i el seu marit, en Bill Smith. Molts coneguts de l'Anna els van seguir, juntament amb una multitud morbosa. En Kelsie Morrison, un dels principals contrabandistes i traficants de droga del comtat, va anar-hi amb la seva esposa osage.

La Mollie i la Rita van arribar i es van apropar a les despulles. La ferum era insuportable. Els voltors sobrevolaven el cos i ho feien tot encara més obscè. Per a la Mollie i la Rita era difícil saber si la cara era la de l'Anna, perquè no en quedava pràcticament res, però sí que van reconèixer la flassada típica i la roba que la Mollie li havia rentat. Llavors el marit de la Rita, en Bill, va agafar un pal i li va obrir la boca, i tots van veure els empastaments d'or de l'Anna. «No hi ha cap dubte que és ella»,²⁶ va dir en Bill.

La Rita va arrencar a plorar i el seu marit se la va endur. Al final, la Mollie ho va confirmar: era l'Anna. La Mollie era l'única de la família que sempre aguantava el tipus. Ara s'allunyava del rierol amb l'Ernest, deixant enrere la primera taca de foscor que amenaçava de destruir no només la seva família, sinó la seva tribu.